

VIERDE HOOFDSTUK.

Den volgenden dag keerden de Jukola-broeders naar hun eigen huis terug, in lange rij achter elkaar loopend. Ze zagen er echter allerdroevigst uit. Hun kleeren waren aan flarden en hun gezichten waren bont en blauw, vol bloedige schrammen en builen. Voorop ging Juhani, wiens linkeroog vrijwel dicht zat. Aapo's lippen waren sterk gezwollen. Timo had midden op het voorhoofd een reusachtige buil, hij leek wel een eenhoorn en Simeon kwam achteraan hinken. Allen waren vreeselijk toegetakeld. Een paar hadden hun leegen knapzak om hun hoofd gebonden, anderen hadden reepen van hun hemd afgescheurd om hun wonden te verbinden. Zoo keerden ze terug van hun schoolgang; de honden Killi en Kiiski verwelkomden hen luid blaffend, maar de broeders waren nauwelijks in staat hun liefkoozingen te beantwoorden.

Wat was er gebeurd? Wie had de sterke Jukola-zonen er zóó van langs gegeven? Dat was de wraak van de Toukola-jongens. Toen zij hoorden, dat de broeders den nacht op Tammisto overbleven, sloten ze zich aaneen en legden zich in het lage hout langs den landweg in hinderlaag om hun vijanden op te wachten. Met dikke knuppels in de hand wachtten ze uren en uren. Toen de scholieren eindelijk verschenen, stortten ze zich onder luid geschreeuw op hen. Ze overvielen hen van beide zijden en er ontstond een hevig gevecht, waarin de broeders danig afgedekt werden. Doch ook de Toukola-jongens kwamen niet ongehavend uit den strijd. Verscheidenen tolden op hun beenen onder de verwoede vuistslagen der broeders. Twee stuks werden bewusteloos naar huis gedragen, Kuninkala-Enok en Kissala-Aabel. De schedel van den laatste lag volkomen naakt van den nek tot het voorhoofd, blank als de bodem van een pas geschuurde tinnen kan. — Het waren Juhani's vuisten, die deze grondige schoonmaak hadden verricht en die hem volgens belofte hadden gescalpeerd. Maar ten laatste zaten de broeders doodmoe thuis in hun eigen woonkamer.

„Wiens beurt is het, te stoken in het badhuis?” vroeg Juhani.

„De mijne,” kwam Timo.

„Doe dat dan, dat de steenen sissen.”

„Ik zal m'n best doen.”

„Maar doe het gauw; onze wonden hebben een stoombad broodnoodig. En jij, Eero, ga naar Ruotio en haal een kan brandewijn, die we betalen zullen met den diksten boomstam uit ons bosch.”

„Is dat niet te veel?” meende Simeon.

„Het zal nauwelijks genoeg zijn voor een smeersel voor zeven man. Broeder, we hebben wonden, zoovele als er sterren aan den hemel staan; m'n oog klopt en brandt, doch erger nog zijn m'n gal en m'n hart er aan toe. Maar dat komt terecht, dat komt terecht! Jukola-Jussi is nog niet dood!”

Het werd avond. Een zwaarmoedige Septemberavond. Eero haalde brandewijn bij Ruotio en Timo kwam zeggen, dat het badhuis gereed was. De slechte stemming van de broeders werd een weinig beter. Ze gingen baden, en Timo smeed met kracht water op de zwart-wordende steenen. In wolken verspreidde de heete damp zich door de ruimte. Een ieder gebruikte nu uit alle macht z'n zachte, heerlijke berkenrijs. Ze baadden en verzorgden hun wonden en de slagen van het rijs waren tot ver in den omtrek te hooren.

„En nu zullen we onze wonden op z'n Turksch behandelen. Een dampbad is de beste medicijn op aarde voor het lichaam en voor de ziel. M'n oog doet dan maar es verduiveld pijn. Steek maar, ongeluk, des te heeter zal ik je maken. Hoe is het met jouw kop, Aapo?”

„Die barst zoo langzamerhand, Juhani.”

„Sla en knijp en klopt, zooals de Rus doet, dan wordt het op den duur wel beter. Meer damp, Timo, meer damp, het is jouw beurt vandaag, ons te bedienen. Zoo jongen, zoo, nu is het heet genoeg! Zoo. Dank je, dank je.”

„M'n nagels doen pijn.”

„Gun je nagels het hunne, Lauri.”

„Ho, nu geen water meer op de steenen, anders moeten we hier vandaan.”

„Laten we nog een tijdje doorzetten, toe maar, Timo, tot er niet meer van ons over is dan een verdroogd skelet.”

„Misschien is het zoo wel voldoende, Timo,” meende Juhani. „Geen water meer, geen water meer, voor den duivel. Ga jij al van de brits af, Simeon?”

„Ja, dat doe ik, snotneus. Ha, als jullie eens wist waarom!”

„Zeg op!”

„Wacht u, mensch, voor den afgrond der verdoemenis, en bid tot God, dag en nacht.”

„Dwaasheid, geef het lichaam wat het lichaam noodig heeft; hoe heeter het bad, des te grooter de geneeskracht. Dat weet je ook wel.”

„Van wien is dat warme water in dien emmer bij den muur?” vroeg Simeon.

„Van mij, zei de Fin toen hij het over Stockholm had,” kwam Juhani, „blijf er af.”

„Ik neem maar een klein beetje.”

„Nee broer, wis en waarachtig niet, anders gaat het verkeerd. Waarom heb je voor jezelf geen water warm gemaakt?”

„Waarom maak je zoo'n drukte om niks? Neem maar uit mijn teil, Simeon,” bood Tuomas aan.

„Neem dan ook maar uit de mijne, maar laat in ieder geval de helft over,” gaf Juhani toe.

„Eero, bliksemsche aap,” viel Lauri uit, „pas op dat ik je niet van de bank smijt.”

„Wat doen jullie daar?”

„Wat is dat voor lawaai? Héééé. . . .”

„Hij blaast me in m'n rug,” verdedigde Lauri zich.

„Hou je gemak, Eero,” vermaande Aapo.

„Stuk ongeluk, ik zal je,” dreigde Juhani.

„Eero, Eero, doet zelfs de drukkende hitte van het dampbad je niet denken aan het vuur in de hel? Vergeet Hemmola-Juho niet.”

„Hij, die op zijn ziekbed de vuurzee zag, waarvan hij gered werd omdat hij op de badhuisbank altijd aan de hel had gedacht. Maar zie ik daar het daglicht door den wand?”

„Ja zeker. Gods lichte dag.”

„Alle duivels, Lauri, ons badhuis loopt op z'n laatste beenen. Het wordt wel heel erg bouwvallig. Dan zal mijn eerste plicht als boer zijn, een nieuw te bouwen.”

„Ja, dat is wel noodig,” meende Aapo.

„Een badhuis kan niet gemist worden op een hoeve, niet vanwege het baden en niet voor de boerin en de vrouwen van de knechts, wanneer ze een kind moeten krijgen. Ja, een dampend badhuis, een blaffende hond, een kraaiende haan en een miauwende kat zijn de bewijzen, dat de boerderij er goed voor staat. Ja ja, voor wie Jukola aanvaardt, zijn de zorgen vele. — Timo, meer damp, meer damp.”

„Komt in orde.”

„Maar laten we niet vergeten, dat het Zaterdagavond is.”

„En er voor zorgen dat ons vel niet aan de latten vastplakt, gelijk de vorige meid overkomen is. Een vreeselijke geschiedenis!”

„Ja, het meisje wilde nooit met een ander samen in het badhuis zijn en ze bleef er langen tijd nadat iedereen al naar bed was. Maar op een Zaterdagavond bleef ze er langer dan gewoonlijk. Ze gingen haar zoeken, doch van het heele kind was niets anders over dan het vel aan de planken, en dat was er keurig afgetrokken, ze was door een meesterhand gestroopt. Het haar, de oogen en zelfs de nagels waren nog over.”

„Ja, laat het ons een waarschuwing zijn,” zuchtte Juhani. . . .

„Kijk es, hoe mijn rug de hitte verdraagt, alsof hij op Nieuwjaar niet met het rijshout bewerkt was.”

„Maar wie had haar dan gestroopt?” vroeg Lauri.

„Ja, wie? Wie anders dan. . . . hij!” meende Timo.

„De Booze!”

„Ja, hij. . . . hij, die rondwaart als een brullende leeuw. Een afgrijselijke historie.”

„Timo! Geef me m'n hemd even van de plank.”

„Dat daar?”

„Nee! Hoe wil je dat kleine kinderhemd van Eero aan een volwassen man geven. Heer in den hemel! Dat daar in het midden,” viel Juhani uit.

„Dit dan?”

„Juist, dat is het hemd van een man! Dank je. Een afgrijselijke historie, dat zeg ik ook, om terug te komen op waar

we het daarnet over hadden. Maar laat het er ons aan herinneren, dat de avond van Allerheiligen de heiligste avond van alle avonden is. En nu wasschen we ons schoon alsof we zoo uit de vaardige handen van de vroedvrouw gekomen waren, en dan met het hemd onder den arm naar huis. Dat de warme lichamen wat frissche lucht krijgen. — Ik geloof, dat mijn oog al een beetje beter is."

„Maar mijn voet is niet beter, die klopt en brandt als in gloeiend vuur. Hoe moet dat gaan?"

„Ga rustig naar bed, Simeon, en bid God om zalf," raadde Eero. „En smEEK je Schepper, die je beschermt en over je waakt, dat je je voet niet tegen een steen zult stooten, gelijk we dit in ons avondgebed vragen."

„Ik luister niet naar je, ik luister niet naar je!"

„Vraag dan ook om zalf voor je ooren. Maar maak wat voort, anders word je een prooi van den duivel zelf."

„Ik ben doof voor jouw onverstandige praat, doof in geestelijken zin. Begrijp je dat?"

„Gauw, gauw, anders plakt jouw huid ook nog vast aan het latwerk, maar dan in lichamelijken zin, weetje."

Naakt en gloeiend heet liepen ze het erf over naar huis. Binnengekomen gingen ze een tijdje zitten uitblazen, terwijl ze hevig zweetten, waarna ze zich langzamerhand aankleedden. Nu begon Juhani de zalf te bereiden voor hun wonden. Hij zette een oude ijzeren pan zonder steel op het vuur, gooide er een heele kan brandewijn in, een maatje kruid, een half maatje zwavel en evenveel zout. Nadat dit alles een tijdje gekookt had, zette hij het af om koud te worden; de dikke, op vla gelijkende pikzwarte zalf was gereed. Nu smeerden ze er hun wonden mee in, vooral die op hun hoofd, waarna ze er versche, goudbruine teer over streken. Ze beten de tanden op elkaar, hun gezichten stonden strak. Zoo brandde de sterke zalf in de wonden. Onder-tusschen bereidde Simeon het avondeten. Hij zette zeven brooden op tafel, een schapenbout en een houten kom met gebraden knollen. Het eten smaakte hun echter dien avond niet. Al spoedig stonden ze van tafel op, kleedden zich uit en gingen naar bed.

De nacht was donker, de stilte zonder eenig geluid. Doch

plotseling baadde de omgeving van Jukola in hel licht. Het badhuis stond in brand. Timo had den oven van grijzen steen al te sterk verhit, zoodat de houten wand erachter was gaan smeulen en ten slotte vlam gevat had. Stil brandde het gebouw tot op den grond af, zonder dat iemand het merkte. Toen de ochtend aanbrak waren er van Jukola's badhuis nog slechts de verkoolde resten over, en de gloeiende ruïne van den oven. Tegen den middag werden de broeders wakker; ze voelden zich een stuk beter dan den avond te voren, kleedden zich aan en nuttigden hun ontbijt. Langen tijd zaten ze zwijgend bijeen, maar ten laatste begonnen ze te praten over wat er op den landweg tusschen Tammisto en Toukola was voorgevallen.

„We hebben er danig van langs gehad, meende Juhani. Als roovers hebben ze ons overvallen met stokken en knuppels, maar als wij ook wapens hadden gehad en er op verdacht geweest waren, dan zouden ze nu in Toukola planken hebben gezaagd voor lijkkasten, en dan had de doodgraver druk werk gehad. In ieder geval heb ik Kissala-Aabel z'n portie gegeven.”

„En of,” kwam Tuomas; „een breede, witte, haarlooze streep van zijn voorhoofd tot achter in z'n nek, als de weg van de kraanvogels langs den herfsthemel.”

„Heb je het gezien?”

„Ja, ik zag het.”

„Ik heb hem z'n bekomst gegeven. Maar de anderen! Heer in den hemel!”

„Die zullen we tot het uiterste verdelgen,” zei Eero.

„Ja, we zullen onze verstandige koppen bijeen steken, en moge daaruit een gedachte voortkomen, die tot een onovertroffen wraak voert.”

„Waarom steeds kwaad met kwaad vergelden,” meende Aapo. „Laten we ons op de wet beroepen en niet onze eigen rechter zijn.”

„Den eersten Toukola-jongen, die in mijn handen valt, eet ik levend op met huid en haar, reken daar op.”

„Mijn arme broeder; hoe wil je op die manier ooit den hemel beërven?”

„Och wat, Simeon, ik heb maling aan den hemel, als ik

Toukola-Matti's darmen en bloed niet eerst te zien krijg."
„O, gij verdorven ziel, gij verlorene. De tranen springen me in de oogen.”

„Huilgerust, maar niet over mij! Worst zal ik van ze maken!”

„Ook ik zal deze mishandeling wreken, dat zweer ik,” viel Tuomas uit. „Zóó vallen de wolven menschen aan.”

„Ja, broeder, de wolven, de verscheurende wolven. Ik zweer denzelfden eed.”

„De wraak komt op ons eigen hoofd neer,” meende Aapo, „maar de wet straft *hen* en is in ons voordeel.”

„Volgens de wet zullen hun ruggen niet hoeven te lijden door de wonden, die ons nu bedekken.”

„Nee, maar wel hun beurs en hun eer.”

„Wij moeten ons iedere gedachte aan een bloedigen wraak uit het hoofd zetten en ons op de wet verlaten. Dat stel ik voor, hoewel ik met heel mijn ziel het gerecht en al dien rompslomp verafschuw,” merkte Simeon op.

„O, geen nood, ook daar loopen we niet vast. Wel klopt ons het hart in de keel, den eersten keer dat we voor den rechter staan, maar al gauw richten we ons op. Ik herinner me nog hoe ik getuige geweest ben voor die arme Koivula-Kajsa, die een toelage voor haar kind eischte. Ik herinner me hoe de veldwachter afriep: Juhani Juhanipojka van Toukola.”

„En zijn jongere broeder Timotheus,” vulde Timo aan.

„Ik was er ook. En Kajsa kreeg wel een vader voor haar kind, en óf! Ja, ik was óók getuige, Juhani.”

„Ja, dat was je. En druk dat het er was! Het heele gebouw was stampvol, de trap en de gang. Ik zat in de gang te praten met Tammisto-Kyösti, hoe je je voor het gerecht moest uitdrukken. In diep nadenken verzonken zat ik aan de knopen van mijn jas te trekken, toen de veldwachter riep, zoodat de menschen ooren en oogen opensperden: Juhani Juhanipojka Jukola van Toukola.”

„En zijn jongere broeder Timotheus,” kwam Timo weer.

„En Kajsa kreeg den vader voor haar kind, ja.”

„Ja, dien kreeg ze.”

„Ook al lieten ze ons geen eed afleggen.”

„Nee, dat lieten ze ons niet. Maar ons vaste en vrijmoedige getuigenis heeft grooten indruk gemaakt.”

„En onze naam is in protocollen en smeekschriften heel tot bij den keizer gekomen!”

„Zeker. —Ja, toen de veldwachter mijn naam afriep, klopte het hart me in de keel, maar al spoedig voelde ik me op m'n gemak en ik sprak de onwrikbare taal der waarheid, gelijk een apostel, zonder er me om te bekommeren dat de heele jury grinnikte.”

„Zoo gaat het voor het gerecht. En alles gaat goed. Maar wel is het zaak alle hinderlagen, die ons gelegd kunnen worden, te vermijden.”

„Daar heb je gelijk in, maar tenslotte overwinnen recht en waarheid.”

„Ja, wanneer niet de duivel zelf rechter is en niet van den dag een nacht maakt en blanke room tot zwarte teer. Maar de eene manier is even goed als de andere. Waarom heeft God de richtlijnen voor de rechtspraak niet beter vastgesteld, onomstootelijk vastgesteld? Waarvoor zijn al die getuigen noodig, waartoe dienen al die kruisverhooren en al die kunsten van de rechtsgeleerde heeren? Wanneer een kwestie duister is en niet opgehelderd kan worden, dan is volgens mij de aangewezen weg naar recht en waarheid deze: Heel de jury met den rechter voorop komt buiten op het erf, waar de veldwachter of de schout een reusachtigen hoorn aan den mond zet, den ting-hoorn. Daarop blaast hij eenige malen den hoorn naar de woonplaats des Heeren gericht. En dan gaat de hemel open en de engel der rechtvaardigheid treedt voor het volk en vraagt met luide stem: ‚Wat verlangt de veldwachter?’ En daarop vraagt de veldwachter van zijn kant met luide, roepende stem: ‚Is de beklagde schuldig of onschuldig?’ Thans geeft de verlichte engel zijn antwoord, en aan de waarheid van dat antwoord kan geen sterveling twijfelen. En al naar dat antwoord kan de beklagde vrij heengaan of krijgt hij een dracht slagen. Op die wijze zou alles ten goede geregeld kunnen worden, meen ik.”

„Waarom zooveel omslag, Timo? Luister hoe ik het me gedacht heb. Als ik op den troon van den Schepper zat, dan zou ik het als volgt regelen: De beklagde moet zijn woorden bekrachtigen door een eed, door een heiligen eed. Spreekt hij de waarheid, dan mag hij als vrij man naar huis

gaan. Maar haalt hij het in zijn hoofd, te liegen, dan zal de aarde zelve zich aan zijn voeten openen en hij zal verdwijnen in de diepste diepten der hel. Dat is de kortste weg naar de waarheid."

„Niet kwaad bedacht, Juhani; maar misschien is het toch beter zooals onze wijze Vader zelf het geregeld heeft."

„Beter? Beter, zeg je, Aapo! Hier zitten wij, met wonden bedekt, met dichtgetimmerde, gezwollen oogen, als krolsche katten in Maart. Is dat zooals het hoort? De wereld is, God vergeve me, de grootste dwaasheid onder de zon."

„Zoo heeft de Heer de wereld ingericht, daar Hij des menschen kracht in het geloof op de proef stellen wil," teemde Simeon.

„Kracht in het geloof? Hij stelt ons op de proef, steeds weer, maar tijdens Zijn proefnemingen gaat de ziel naar het eeuwige badhuis, wat ik niet eens een slang zou toewenschen, hoewel ik slechts een zondig mensch ben."

„Het leven is een spel, een boos spel, waar eenieder even weinig hoop en kansen heeft als Josua en Kaleb temidden van zes honderd duizend man."

„Zoo is het, Tuomas. Maar wat is het leven? De voorhal van de hel."

„Juhani, Juhani, let op je woorden," waarschuwde Simeon.

„De hel, zeg ik je, de hel, als ik mijn arme pijnlijke hoofd betast. Hier ben ik een lijdende ziel en de Toukola-jongens zijn duivelen met vurige vorken in de hand. De menschen behandelen ons als waren zij booze geesten."

„Laten we ons eigen zondenregister ook eens opslaan," kwam Aapo. „Misschien geven wij zelf wel aanleiding tot de boosheid der menschen, die wij ons steeds weer opnieuw op den hals halen. Wij moeten niet vergeten hoe we op hun knollenvelden en hun erwtenlanden hebben huisgehouden; hoe wij, wanneer we gingen visschen, het gras vertreden hebben langs de rivieroever; hoe we hun geringde beren hebben geschoten en hoe we verder op allerlei wijzen onzen gang zijn gegaan zonder ons te bekommeren om de bedreigingen der wet of de stem van ons geweten."

„We hebben hemel en aarde getart," gaf Simeon toe.

„Wanneer ik me te slapen leg, denk ik dikwijls aan de

ondeugden onzer jeugd, en dan doorpriemt het vurige zwaard van het zelfverwijt mijn arme borst. Het is me, alsof ik een wonderlijk zuchtend gesuis hoor als van wegdrijvenden regen, en alsof een sombere stem me in het oor fluistert: ‚God en der menschen wee over de zeven zonen van Jukola.‘ Broeder, het eeuwige verderf bedreigt ons. De ster van het geluk zal niet eerder voor ons stralen voor we onze verhouding tot de menschen verbeterd hebben. Waarom kunnen wij hen daarom niet thans reeds om vergiffenis smeeken en hen beloven, hierna een beter leven te zullen leiden?“

„Ik zou willen schreien, als ik maar kon. Simeon, Simeon, het scheelt niet veel of ik... Ja, het scheelt niet veel. Och, wat duivel nog an toe!“

„We moeten dan maar zien hoe het op den Dag des Oordeels zal gaan, Eero!“

„Zou iets of iemand mij er toe kunnen brengen, me te buigen?“ vroeg Timo. „Ik geloof het niet.“

„Nee, niet zoo lang de raaf zwart is.“

„Op den Dag des Oordeels zal dit wonder geschieden. Dan wordt de raaf wit als sneeuw, zooals in het lied van den jongeling en zijn moeder staat. Ik voor mij hoop, dat wij alsnog bijtijds vergiffenis voor onze zonden afsmeeken.“

„Geloof me, Simeon,“ kwam Juhani, „het heeft geen nut altijd en eeuwig aan z'n ziel te denken, altijd te denken aan het vagevuur en aan den Booze en de vele kleine duivelen. Dat soort gedachten berooven iemand van het verstand of slaan hem een touw om z'n nek. Onze vroegere dwaasheden moet men eerder aanrekenen als onbezonnen streken dan als zonden in de strengere beteekenis van het woord. En verder ben ik gaan denken, en tot de overtuiging gekomen, dat het verstandig is af en toe de oogen te sluiten en te doen alsof men niet ziet wät men ziet en niet weet wät men weet. Zoo moet je wel, wil je heelhuids door het leven komen. — Niet zien! Het is trouwens volstrekt niet noodig, dät je iets ziet! Ik bedoel de kleine zonden tegenover God en niet die jegens mijnen naaste. De buurman en onze naaste zijn als bijziende Xantippen, zij hebben even goed hun gebreken en zwakheden als ik. Maar God is lankmoedig en vriendelijk en Hij vergeeft ons ten slotte

alles, wanneer wij Hem dit nederig en van ganscher harte vragen. Ja, ik bedoel dat het geen zin heeft voortdurend met de grootste nauwkeurigheid Gods woord en gebod toe te passen op onze wandaden en kwajongensstreken, het is het beste er zoo'n beetje tusschendoor te zeilen en wat te schipperen. Voor grove zonden, zeg ik, moeten we ons wachten, op alle manieren; maar de kleine zonden, dat wil zeggen de kleine zonden voor God, die hoeven we niet altijd op het goudschaaltje van ons geweten te leggen, daar hoeven we het niet zoo nauw mee te nemen."

„Groote God!" viel Simeon verschrikt uit. „Juhani — zoo spreekt de duivel door menschenmond."

„Precies als wanneer moeder Olli in de hoop op een borrel, de boerin van Mäkelä op haar geroddel onthaalt," stemde Timo in.

„Met groote verwondering en ergernis heb ik gehoord wat Juhani zei," protesteerde Aapo. „Broeder, leer je ons Gods woord op die wijze? Hebben wij het zóó van onze moeder geleerd? Integendeel! Voor God is één gelijk aan duizenden en duizenden aan één. Wat praat je over kleine zonden en over minder kleine zonden, mank gaand aan beide beenen? Zeg mij, Juhani, wat is zonde?"

„Wat is zonde? Jij, Jukola's Salomon, leermeester, oude Paavo van Savolaks.¹⁾ Wat is zonde? Ai, wat is zonde? Wat een verstandige vraag — wat een buitengewoon verstandige vraag. Ja ja, die jongen draagt het hoofd op de juiste plaats tusschen de schouders! Ja, wat kan men meer zeggen. Wat is zonde? Au, au, wat is waarheid, zou ik willen vragen!"

„Geen uitvluchten, man," zei Tuomas driftig. „De leer, die jij predikt, is de leer van den duivel zelf."

„Ik wil jullie graag een voorbeeld geven ter verdediging van mijn geloof. Herinner jullie je nog den vorigen leerlooier? De man kreeg de meest vreemde gedachten over de ziel, de zonde en den mammon, en hij veranderde zijn vroegere leven in vele opzichten. Eensklaps neemt hij op Zon- en feestdagen geen huiden meer in ontvangst en levert ze ook niet meer af, zonder er rekening mee te houden

---

¹⁾ Een leekeprediker.

van hoeveel gewicht het voor den boer is, meerdere boodschappen tegelijk te doen. Zijn vrienden waarschuwen hem vergeefs, als zij zien hoe zijn inkomsten achteruit gaan, terwijl die van zijn concurrent toenemen. De dwaze man antwoordt steeds hetzelfde: „God zal het werk mijner handen wel zegenen, ook al heb ik het krapper; maar hij, die thans meent, dat hij mij het brood uit den mond neemt, zal eenmaal in het zweet zijns aanschijns de vruchten der vervloeking oogsten, omdat hij de sabbat des Heeren niet houdt.’ Aldus sprak hij, terwijl hij op feestdagen als een idioot rondliep met het psalmboek in z’n hand, met groote ronde, uitpuilende oogen en rechtopstaand haar. Maar hoe is het hem ten slotte vergaan? Dat weten we allemaal. Hij kreeg in zijn hand het zwaarste stuk hout, dat bestaat: de bedelstaf. En zijn levensweg, dat werd de lange, eindelooze landweg door het Rijk. Nu trekt hij van dorp tot dorp en drinkt een borrel zoo dikwijls hij de kans krijgt. Eens vond ik hem aan den kant van den weg bij Kanamäki. Daar zat hij op z’n slede, de stakker was stomdronken. „Hoe gaat het, leerlooier?’ vroeg ik. „Zoo zoo,’ antwoordt hij en kijkt me strak aan. En ik vraag weer: „Hoe staat het eigenlijk met Onzen Lieven Heer?’ „Zoo zoo,’ antwoordt hij opnieuw, en hij gaat verder, z’n slede voor zich uit duwend, terwijl hij met lallende stem een liedje zingt. Zoo verging het hem ten slotte. Maar de andere leerlooier werd rijk, heel rijk, en hij stierf ook als een rijk en gelukkig man.”

„Bekrompenheid en geestelijke hoogmoed hebben den leerlooier ten val gebracht, en zoo gaat het iedereen van dat slag, iedereen — maar jouw leer en jouw geloof zijn valsch,” meende Aapo.

„De valsche profeten, de uren der wereld zijn geteld!” mompelde Simeon.

„Hij wil ons overhalen tot de Turksche leer, maar ik wankel niet, ik sta vast in mijn geloof,” betuigde Timo.

„Tuomas, geef mij dat kapje van het brood, wil je. — Valsche profeten! Ik stort niemand in de zonde, ik breng niemand in verleiding; ik voor mij zou de els van den schoenmaker niet stelen, noch de naald van den kleermaker, maar ik word woedend wanneer ik merk hoe mijn bedoelingen altijd

verkeerd worden uitgelegd, hoe men mij pikzwart wil maken, al zou donkerbruin ook mooi genoeg geweest zijn."

„Nee, Juhani, je woorden lieten geen twijfel over. Punt voor punt ging je op alle bijzonderheden in, het was niet mogelijk je verkeerd te begrijpen," wees Aapo hem af.

„Ik verwed er mijn hoofd onder, dat hij ons de Turksche leer wil opdringen."

„God zij hem genadig!"

„Hou je mond, zeg ik je! Voor mij hoef je niet tot God te bidden en te leuteren als een half simpele prost. Ik heb verstand genoeg, ook al ben ik niet louter wijsheid zooals broer Aapo bijvoorbeeld."

„In 's hemelsnaam! Ik ben niet eens wijs genoeg."

„Louter wijsheid, louter wijsheid! En nou houen jullie je bek of ik zal je met dit bot op je gezicht slaan, en dan ben je er erger aan toe dan gisteren, reken maar. Dat zeg ik jullie, en nou hou ik op, want ik heb genoeg gegeten."

„Ik ben ook rond en dik," lachte Timo.

„Maar hoe komt het, dat ik ons badhuis niet zie?" vroeg Eero.

„Hoe zou jij dat willen zien, je komt niet eens boven de tafel uit.... maar.... maar.... het badhuis is zeker naar de hel."

„Nee, naar den hemel, in een vurigen wagen."

„Zou het afgebrand zijn?"

„Weet ik veel, en wat gaat het me aan! Het badhuis is van den boer van Jukola, en niet van mij."

„Als ik me niet vergis heeft ook Eero's lichaam daar gisteren een bad genomen. Ja ja, alles schuift men op den boer. Maar laten we gaan kijken. Waar is m'n pet? Broeders, laat ons gaan kijken. Ik ben er zeker van, dat ons badhuis in de asch ligt."

Ze gingen naar buiten om te zien wat er van hun badhuis overgebleven was, en vonden slechts beroete steenen en rookende aarden wallen. Met van woede vertrokken gezichten staarden de broeders een tijdlang naar den puin hoop en keerden in huis terug. Juhani nam een paar ijzeren deurengsels op, die hij op tafel neersmeet.

„Ja, nu heeft Jukola geen badhuis meer.”

„En een hoeve zonder badhuis is geen hoeve, heb je gezegd,” kwam Eero.

„Timo heeft veel te hard gestookt. De goede oude oven en de zwart berookte spanten en binten, die het dak droegen en de wanden schraagden, binnen welke beschutting wij allen geboren zijn, gingen in vlammen op. Timo heeft onverantwoordelijk gestookt, dat zeg ik.”

„Op jouw bevel, op jouw bevel, dat weet je zelf.”

„Daar heb ik maling aan; maar dat we nu zonder badhuis zitten, dat is een schande. Je wordt er niet beter van wanneer je moet bouwen.”

„Ja, het is een beroerde geschiedenis,” vond ook Aapo. „Maar ons badhuis was oud en bouwvallig, vol gaten en scheuren in de hoeken, en je hebt zelf gisteren het besluit genomen, binnenkort een nieuw te bouwen.”

„Wel was het oud, de spanten en binten waren door en door verrot. Maar het zou het nog wel een paar jaar hebben uitgehouden. De hoeve heeft geen krachten en tijd te verliezen met het bouwen van een nieuw badhuis; de akkers, we moeten in de eerste plaats de akkers bewerken.”

„Hm, daar zal het wel net zoo mee gaan als met de groote Aaroniitty-weide van dezen zomer, waar we het malsche gras hebben laten verdorren zonder ook maar één keer de zeis in de handen te nemen,” spotte Tuomas. „Maar — zooals je wilt! Iederen keer dat ik je aan de weide herinnerde, kreeg ik ten antwoord: ‚Dat heeft niet zoo'n haast. Je hoort het gras groeien!’ ”

„Wat heb je er aan, oude koeien uit de sloot te halen? Je zult zien dat Aaroniitty het volgend jaar dubbel draagt. — Maar wie komt daar aan over den akker?”

„De deurwaarder Mäkelä. Wat zou die moeten?”

„O o, nou hebben we de poppen aan het dansen. Hij komt in naam van de Kroon, vanwege die verdomde vechtpartij. O o!”

„Bedaar, Juhani; bij de laatste vechtpartij hebben we de wet op onze hand. Wat de eerste betreft, dat moeten we maar es afwachten. Laat mij maar het woord doen!”

„Maar ik, de oudste van ons broeders, heb ook het recht te zeggen wat ik wil, het gaat ons allemaal aan.”

„Wees voorzichtig, dat je je niet verspreekt.”
„Komt terecht.”

Mäkelä, die een vriendelijk, weldenkend deurwaarder was, trad het woonvertrek binnen. Hij had echter een heel andere boodschap dan de broeders verwachtten.

„Goedendag!”

„Ook goedendag.”

„Wat is hier gebeurd? Wat zien jullie er uit! Wat mankeert er aan, jongens? Bont en blauw, met lappen om het hoofd. Foei, foei, zulke vechtersbazen!”

„De hond likt z'n wonden, en de wolf zorgt voor zichzelf; komt U daarvoor hier, Mäkelä?”

„Nee Juhani, daar wist ik niets van. Maar dat jullie broeders mekaar zóó toetakelt! Schaam je!”

„U vergist je, Mäkelä. We gaan als engelen met elkaar om, dit is het werk van de buurjongens.”

„Van wie?”

„Van onze lieve bureu. Maar mag ik vragen waarvoor U hier gekomen bent?”

„Om zeer ernstige redenen. Jongens, jongens, het gaat verkeerd met jullie. Je gaat den dag van je ondergang tegemoet.”

„Wat voor een dag?”

„Een dag der schande.”

„En wanneer zal die dag aanbreken?”

„Ik heb van den prost strenge orders gekregen, jullie aanstaanden Zondag naar de kerk te begeleiden.”

„Waarom moeten wij daar komen?”

„Om jullie aan den schandpaal te binden, als je het weten wilt.”

„Waarom?”

„Om velerlei redenen. Wildemannen, woestelingen, die het venster van den koster stukgeslagen hebben en weggelopen zijn.”

„De koster heeft ons geslagen en mishandeld.”

„Maar wat heeft de prost jullie gedaan, Juhani?”

„Niets niemendal, Mäkelä.”

„En toch hebben jullie hem bespot en te schande gemaakt

tegenover dat kletswijf van een Igle-Kajsa. Met dat godvergeten Rajamäki-regiment gaven jullie de meest beleedigende, schandalige groeten mee aan een hoogstaand man, den zieleherder der gemeente. Schandelijke woorden. Dat is een openlijk beleediging, een ongehoorde onbeschaamdheid."

„Dat is wel waar, maar dat moet men bewijzen," zei Kakkinens Jaako, „maar dat zeg ik niet."

„Maar nu weten jullie dat onze prost jullie streng wil straffen. Nu kent hij geen barmhartigheid, geen medelijden meer."

„Ga zitten, Mäkelä, dan moeten wij de zaak eens rustig bepraten," noodde Aapo. „De kwestie is deze: Kan de prost ons aan den schandpaal binden om de kletspraatjes van Rajamäki-Kajsa? Zeer zeker niet. Haar woorden moeten wettig bewezen worden en ook, dat wij de eer van den prost gekrenkt hebben."

„Maar een andere kwestie — die van het leeren lezen — geeft hem in ieder geval aan de hand van de kerkelijke wet het volste recht jullie te straffen; en die straf zal hij ongetwijfeld in zijn verontwaardiging toepassen."

„In zake het lezen is Godes wet op onzen kant en is de wrake aan Hem. En dit doet alle pogingen in die richting te niet. God heeft ons zulk een zwak begrip meegegeven bij onze geboorte, dat wij onmogelijk kunnen leeren lezen. Wat kunnen wij daaraan doen, Mäkelä? Al te ongelijk worden de gaven van den geest verdeeld!"

„Jullie verbeeldt je, dat je zoo langzaam van begrip bent. Vlijt en dagelijksche oefening overwinnen ten slotte alles. Jullie vader was een van de menschen hier in de streek, die best kon lezen."

„Maar onze moeder kende geen enkele letter. En toch was zij een goede Christin," wierp Aapo tegen.

„Die haar zonen godvruchtig opvoedde," kwam Juhani. „God hebbe haar ziel."

„Probeerde zij niet met anderer hulp daarin verbetering te brengen?"

„Zeker, ze heeft haar best gedaan. Ze probeerde het met Tallbackamor, maar die booze vrouw gaf ons slaag, zoodat haar woning in onze oogen al gauw veranderde in een af-

grijzelijk spookhol. En ten laatste gingen we er niet meer heen, al ranselden ze ons ook nog zoo."

"Toen waren jullie onverstandige kinderen," meende Mäkelä, „maar nu zijn jullie volwassen mannen; en een gezonde, verstandige man kan alles, wat hij wil. Daarom moeten jullie den prost en de heele wereld toonen, wat jullie kunt! Dat jij, Aapo, niet anders gehandeld hebt, — jij met je scherpe verstand, terwijl je bovendien veel weet, — dat begrijp ik niet."

„Wat ik weet, is al te weinig, Mäkelä. — Zeker — ik weet wel zoo het een en ander. — Onze blinde oom, die nu dood is, heeft ons van alles geleerd. Hij vertelde ons uit den Bijbel, en van zijn zeereizen, en van de schepping der wereld, en wij luisterden altijd met groote belangstelling naar hem."

„Wanneer de oude vertelde, spitsten we onze ooren als hazen," viel Juhani in; „we hingen aan z'n lippen als hij over Mozes en de kinderen Israëls sprak, over het boek Koningen en de wonderen in het boek Openbaringen. En het gedruisch hunner vleugelen was als een gedruisch der wagenen, wanneer vele paarden naar den strijd loopen.' Heer in den hemel! Wij hebben gehoord van vele wonderen en van vele zaken. En wij zijn geen wilde heidenen zooals de menschen denken."

„Maar jullie moeten met het a-b-c-boek beginnen, wanneer jullie werkelijk deel wilt uitmaken van een christelijke gemeenschap."

„Mäkelä," zei Aapo, „U ziet daar op de bank zeven a-b-c-boeken liggen, die we in Tavastehus gekocht hebben; dat bewijst hoe we ernstig hebben getracht, ons de noodige kennis eigen te maken. De prost moet nog een beetje geduld met ons hebben. Ik hoop en geloof dat alles nog niet verloren is."

„Als hij geduld met ons heeft, zal ik hem zijn tiende dubbel en dwars betalen," beloofde Juhani, „en het zal hem niet aan gevogelte ontbreken, dat wil zeggen, in den tijd dat de jacht geopend is."

„Ik vrees dat smeebeden en schoone beloften hier niet zullen helpen, wanneer ik bedenk hoe driftig hij was en hoe woedend hij zich over jullie maakte."

„Wat wil hij ons dan eigenlijk doen? En wat bent U van plan? Goed! Kom hier met zeventig man als je wilt, bloed zal er vloeien wanneer dat noodig is.”

„Vertel me liever hoe jullie van plan bent het a-b-c te leeren en den catechismus, dat is de voornaamste eisch van den prost.”

„We zullen zien Tallbackamor of haar dochter Vendla te bewegen, ons te helpen. Ze kunnen allebei goed lezen en zijn heel knap.”

„Best, ik zal den prost op de hoogte brengen van jullie goede voornemens, maar ik raad jullie in je eigen belang aan, naar hem toe te gaan en hem vergiffenis te vragen voor jullie onbeschaamd gedrag.”

„Daar moeten we nog eens over denken.”

„Doe zooals ik je zeg, Juhani, en bedenk: Als hij niet merkt dat jullie inderdaad ernstig je best doet, dan zitten jullie op een goeien dag in de kerk te kijk aan den schandpaal, dat beloof ik je. En nu, goeiendag.”

„Goeiendag, goeiendag!”

„Ben je werkelijk van plan, Tallbackamor of haar dochter te vragen, ons les te geven, Juhani?” vroeg Tuomas. „Beloof je in ernst, je hoofd te buigen en je te vernederen voor den prost?”

„Daar meende ik geen woord van. Ik heb het maar gezegd om tijd te winnen. Tallbackamor en Vendla zouden wel de laatsten zijn, om bij aan te kloppen. Wat zouden die zich vroolijk maken over ons! Wat zouden de Toukola-ellendingen zich den buik vasthouden van het lachen! Jullie hebt gehoord, dat ze ons dreigen met den schandpaal — duizend duivelen, duizend duivelen in de heete hel! Heeft een mensch dan niet het recht in vrede op eigen grond te leven zooals hij zelf wil, wanneer hij daar niemand mee te kort doet? Wie kan hem dat beletten? Ik zeg nog eens: De geestelijken en de ambtenaren met hun boeken en hun protocollen zijn de vijanden van den mensch. — Ach, het leven is een hel! De eene klap na de andere treft ons, de slechtheid van de menschen slaat ons terneer. Je zou met je hoofd tegen

den muur loopen. Vervloekt nog an toe. Vendla liet ons een blauwtje loopen, ze hebben een gemeen spotlied op ons gemaakt, de koster behandelde ons of we de baarlijke duivel in eigen persoon waren, de Toukola-jongens hebben op ons losgeranseld of we graan waren, dat gedorscht moest worden. Als kerstbokken hebben we er van langs gekregen. En als kerstbokken loopen we rond, eenoogig, met lappen om onze hoofden. En wat nu? Onze hoeve bezit niet langer een badhuis, de eenige vreugde van den arme, een eigen badhuis met dichte wolken heete damp! Daar liggen de rookende, smeulende puinhoopen van ons dierbaar badhuis — en het ergste wacht ons nog! In het kerkportaal grijnst ons de schandpaal tegen met zijn tien gaten. Heer in den hemel! Als zooveel tegenslag er ons niet toe brengt, onszelf de keel af te snijden, dan is dat een wonder. Alle duivelen van de hell!"

„Je vergist je, er zijn niet tien gaten in den schandpaal,” kwam Eero.

„Hoeveel dan?”

„Hoeveel sterren heeft de Groote Beer, hoeveel zonen heeft Jukola?”

„Zeven zonen! Dus zeven gaten en zeven hoofden! Des te erger. Zeven gaten, des te erger! Zie hoe de menschen en het noodlot tegen ons samenspannen. Zeven gaten zoo groot als de ronde opening in den molensteen, welk een bespotting van het lot! Goed, laat het leven ons met zijn hoon en zijn spot verwonden, we zullen onze bez erde ziel verharderen tot staal! Laten de menschen als slangen hun gif van alle kanten over ons uitspuwen, laat er van den hemel louter gal op ons neerregenen! Met gesloten oogen en opeengeklemd lippen zullen we, blazend als woeste stieren, voorwaarts stormen. En als ze ons ten slotte met de macht van de kroon aan den schandpaal zouden ketenen, dan althans ik daar zitten met een hart, jubelend van vreugde.”

„Waarom van vreugde?”

„Aapo, mijn broeder, je begrijpt niet welk een troost de haat ons biedt. De haat, die ons vervullen zal, doet ons de schande vergeten. Het is hun bedoeling, ons schrik

aan te jagen. Doch die gedachte verlaagt den prost in mijn oogen. Ze zal voor mijn hart zijn als honingdauw. Maar ik zou geen mes gebruiken of geen buks, gelijk de Kareliërs in hun tijd deden —nee, met mijn nagels en tanden scheurde ik gelijk een wolf zijn strot open. Ik zou hem in stukken trekken, in duizend stukken, ik zou er me, zalig in mijn haat, aan te goed doen. Dat zou ik doen, al had ik tien levens, en zou ik in ieder leven tien jaar lang gemarteld worden in een ton met spijkers. Niets kan opwegen tegen den heerlijken roes van den haat!"

„Mijn arme broeder. Je doet je eigen ziel en gemoed geweld aan. Koel de brandende smart van je hart met het koude water uit de klare beek van het geduld, die langzaam en bochtig voortglijdt tusschen het vlakke akkerland," trachtte Aapo hem te kalmeeren.

„Je heele gestalte is zwart, zwart als de nacht, je stekende oogen rollen bloedbeloopen door je hoofd, spaar jezelf," vermaande Simeon.

„Zeker zullen we ons wreken wanneer ze ons te schande zetten, maar laten we er voorloopig kalm onder blijven, nog is niet alles verloren."

„Van één van de uiterste randen der wereld straalt een dag van vrede ons tegen. Ilvesjärvi, ginds onder Impivaara's klippen, is de haven, waarheen we in den storm zeilen. Nu heb ik mijn besluit genomen."

„Dat deed ik al vroeger," meende Lauri.

„Ik volg jullie tot in de diepste holen van den Impivaara," kwam Eero geestdriftig. „Waar de oude bergtroll pek kookt, zooals ze zeggen, met op het hoofd een helm van honderd schapenhuiden."

„We gaan er met z'n allen heen," vond Tuomas.

„Ja, daar gaan we heen en bouwen er een nieuwe wereld."

„Zou de wet ons niet ook daar vinden?" opperde Aapo bedachtzaam.

„Het bosch beschermt zijn kinderen, eerst dàar staan we op eigen grond. En nog dieper zullen we ons ingraven in het ingewand der aarde, als mollen met knipperende oogen. En als ze er plezier in scheppen, ons verder te vervolgen,

dan zullen ze spoedig ondervinden wat het zeggen wil, het zeven beren in hun hol lastig te maken. En nu naar den schaapsleerlooier, om een schriftelijk contract op te stellen, — voor tien jaar geven we onze hoeve in andere handen over."

"Broeders, ook ik verlang naar een plaats van rust; dat wij ons en nieuw tehuis mogen scheppen en dat God ons een nieuw hart moge geven in den schoot van het woud!"

"Juist, Simeon. Zijn we het allen eens?"

"Timo, wat zeg jij?" vroeg Aapo.

"Ik ga, waar de wind me voert."

"Jullie gaan! Kan ik dan achter blijven als een eenzame den op Jukola's erf? Ach, de wortelen van mijn heele bestaan zijn al te sterk saamvergroeid met jullie. Laat ons gaan en laat ons het beste hopen. Ik kom mee."

"Goed, en nu naar den leerlooier, allemaal, om een schriftelijk contract op te maken. Eensgezind!"

In gesloten troep begaven ze zich op weg naar den schaapsleerlooier. Ze verhuurden hem de hoeve voor den tijd van tien jaar, op de volgende voorwaarden:

De leerlooier bezit en gebruikt de hofstede gedurende tien jaar, de eerste drie jaren zonder huur te betalen. Daarna staat hij jaarlijks zeven ton rogge af, hij is verplicht een nieuw badhuis te bouwen vóór de huurtijd verstreken is. De broeders hebben het recht, vrij en overal in Jukola's bosschen te jagen op alle wild, dat bij de wet veroorloofd is. Op de noordelijke gronden der bezitting, in den omtrek van den Impivaara, hebben de broeders het recht, geheel te doen wat ze zelf willen, zoowel wat den grond betreft als het bosch. Met Allerheiligen aanvaardt de leerlooier de hoeve, doch de broeders hebben het recht, indien zij dit wenschen, gedurende den eerstkomenden winter in hun ouderlijk huis te wonen. — Dit waren de belangrijkste punten.

November brak aan en de schaapsleerlooier stond met zijn inboedel op het erf van Jukola en nam de boerderij over. Maar om aan den prost en diens handlangers te ontkomen, verbleven de broeders dien winter grootendeels

in het bosch. Ze trokken rond op ski's en overnachtten in de hut op de Impivaara-vlakte. De werkelijke, groote verhuizing met paard en ander noodzakelijk gerei had nog niet plaats gevonden. Die was vastgesteld tegen den zomer. Eerst troffen ze de noodige voorbereidselen tot het bouwen van hun nieuwe woning. Ze kaptten boomstammen, die ze te drogen legden, en verzamelden onderaan den steilen berg steenen voor de fundeering. Zoo ging de winter voorbij en de broeders kregen geen enkel bevel van den prost om te verschijnen. Ze hoorden niets. Dacht hij, dat ze hun leven verbeteren zouden, of had hij hen aan hun lot overgelaten?